

„Fiatalok színháza”

(2. rész)

Kiss Gabriella

Historiográfiai és dráma- illetve projektpedagógiai gondolatok a Szegedi Egyetemi Színpad *Petőfi-rockjáról*¹

A *Petőfi-rock* a Szegedi Egyetemi Színpad utolsó diákszínjászó előadása és Paál István első professzionális tréningje volt. S az „az első magyar rockopera” is – mégpedig a rockzene progresszív értelmében. Vági László zenéje ugyanis (a szerkesztett ünnepi műsorokban megszokottól eltérően) nem egyszerűen az érzelmi hatáskeltés eszközeként funkcionált, hanem fel- és kihangsította a színészi játék energiaszintjét és szinte tapinthatóvá tette a forradalmi események dramaturgiáját. A zeneszerző gitárral, a csoportvezető dobbal a kezében irányította nem csupán az énekbeszéd, hanem a színpadi akció ritmusát is. Erre az egyik legtokéletesebb példa a *Di-csőséges nagyurak* – azóta ünnepi műsorok „slágerévé” vált – szekvenciája, amelynek alapgesztusa egy, a '68-as diáklázadások és a Baader-Meinhof-komplexus gondolatkörével rokon probléma: a tényleges cselekvés egy forradalmi helyzetben nemcsak magasztos és nemes ügy, hanem emberi életet követelő tett.²

Petőfi Sándor versét a szegediek olyan komplex ritmus- és energetizáló játékként vitték színre, amelynek egyetlen tétje volt: a gitár és a dob, illetve Ács János tapsolása által felhergelt, földet és combot csapkodó, a versbeszédet skandáló játékosok erőt gyűjtsenek ahhoz, hogy kiforduljanak a zárt körből, és ránézzenek a közönségre. Az energiaszint nem csökkent, hanem erőből súllyá, lázadásból fenyegetéssé vált, amikor a bosszúra és lincselésre buzdító versszakok után nem a kórus, hanem csak Ács hangja intett kegyelemre, majd kínálta fel a megbocsátást és a pálfordulás lehetőségét. E három alatt vére menően versenyzett egymással a versmondó emberi hang és a tömeg egyre fokozódó dobolásának ereje. A játékosok először fekvő, majd térdelve, de már a nézők szemébe nézve ütötték a ritmust a földön, amit először hangszeres kísérettel, másodszor kíséret nélkül zárt le a már elülvöltött sor: „Az uristen kegyelmezzen Ti-nektek!”.

A szegediek tréningjeinek embert próbáló voltát is felmutató szekvencia dramaturgiai szerepe egy válasz volt: az előadásnak arra az egységére reflektált, amely *Petőfi naplójának* hősi halálra buzdító sorait problematizálta. A tömeg először felháborodott énekbeszédben artikulálta, hogy egy közösségnek joga van a követeléshez – az önérvényesítéshez és az önképviseléshez. Majd hirtelen magas hangfekvésben, lírai szomorúsággal, mintegy végtelenített kérdés-ként énekelte: „tenni kell, és mindjárt holnap, hátha holnapután késő”. Ezt a kétellyel teli és a jövő halottait sirató recitativót törte meg Vági László e kontextusban semmiképp sem hősiesnek, mint inkább beletörődőnek vagy kétségbeesettnek hangzó kiáltása: „s ha lelövöldöznek? isten neki, ki várhat ennél szebb halált?”. Vagyis a *Petőfi-rock* olyan oratóriumává vált, amely képes volt úgy emlékezni egy győztes forradalomra és egy bukott szabadságharcra, hogy sem-

¹ A tanulmány az OH_KUT/6/2017. számú kutatótanári projekt keretében készült.

² Stefan Aust: *Der Baader-Meinhof-Komplex*. Hamburg, Hoffmann und Campe, 1985. Vö. Carol Fink, Paul Gassert, Detlef Junker (ed.): *1968: The World Transformed*. German Historical Institute and Cambridge University Press, 1998.

miképp sem a pártpolitikai „igen”-ek és „nem”-ek, hanem egyéni-emberi kérdések mentén szerkesztette a dokumentumokat, és rajzolta meg reálisan az események megvalósulásához szükséges hit és eltökéltség ívét. S egy „női olvasattal” az 1973-as előadásnak ezzel a mozzanatával, Petőfi naplójának ezzel a sorával tudott közösséget vállalni a Szent István Gimnázium első színházpedagógiai projektre épülő, 2020. március 15-i ünnepi műsora.

A projekt címe:	Ezernyolcszáznegyvennyolc, Te csillag!”, avagy miért pont nekünk kell megváltoztatni a világot?
A projekt szerzője:	Dr. habil. Kiss Gabriella (drámapedagógus, színháztörténész)
A projekt közreműködői:	Szecsődi Tamás Leó (magyartanár, író ³), Csátár Eszter és Kullai Adél (a MáSzínház „Közös ég” és a KÁVA „Neringa” csoportjának 11. évfolyamos játszó)
A projekt jellege:	komplex dráma- és színházpedagógiai projekt
A projektben résztvevők:	7-8. évfolyam (hatosztályos gimnázium, drámás előképzettség nélkül)
Időtartam:	2019. 09. 15. – 2020. 06. 03.

A projekt a Szent István Gimnáziumban harminc éves múltra visszatekintő, a diákok innovációit és művészi autonómiáját messzemenőig tiszteletben tartó színjátszás történetének első olyan vállalkozása volt,⁴ mely kifejezetten a 7-8. évfolyam dráma- és színházpedagógiai képzésére irányult. Arra a helyzetre reagált, hogy a *Padlás*, *A dzsungel könyve*, a *Pál utcai fiúk*, a *Semmi*, *A kis herceg*, az *Amadeus* sikerén szocializálódott és a *Névtelen osztály*, a *MammaMia* illetve a *Kalevala* bemutatójára készülő közösség csak nagyon ritkán és akkor is „cukiságfaktor” gyanánt, a „kisgyerek” szerepkörében engedte színpadhoz az 13-14 éves korosztályt. Ily módon az intézmény vezetője, az osztályfőnökök és az iskolában folyó művészetpedagógiai tevékenységeket koordináló tanárok úgy döntöttek, hogy a 2020. március 15-ei ünnepi megemlékezés csak és kizárólag a hatosztályos képzés első két évfolyamának feladata.

Következésképp az első perctől kezdve egyértelmű volt, hogy a 2019/2020. tanéven átívelő vállalkozást egy 600 néző előtt bemutatható produktummal végződő, a szülői visszajelzésekre érzékeny, egyfelől a lehető legdemokratikusabb, másfelől a lehető legbiztonságosabb dráma- és színházpedagógiai projektként kell megszervezni. Ezért *(i)* a résztvevőket nem tehetség vagy rátermettség (*casting*) alapján válogattuk ki, hanem szakkörként hirdettük meg az eseményt; *(ii)* a problémafelvetéseket, a játéknyelvet és a feladatvállalást illetően a lehető legnagyobb döntési szabadságot biztosítottuk az ily módon gimnazistaként kezelt résztvevők számára; *(iii)* a „tréning” kiemelt részét alkották a csoportos játékokra és megjelenítésre, illetve rögtönzésre és együttműködésre irányuló drámás tevékenységek. A legfontosabb és leghasznosabbnak bizonyuló döntés azonban az volt, hogy a két „erősen negyvenplusszos” szaktanár irányításával folyó munkába tényleges segítőként vontunk be két 11. évfolyamos diákot. Csátár Eszter és Kullai Adél életkora, illetve színházpedagógiai szocializáltsága lett ugyanis a nonhierarchikus

³ Szecsődi Tamás Leó: *Sirák fia*. Budapest, Kortárs Könyvkiadó, 2019.

⁴ Vö. Bellai László: Hagyomány, innováció és csapatépítés a budapesti Szent István Gimnáziumban. <https://hogyanmondjamelneked.hu/pedagogiai-hozzaadott-ertek/2019/01/28/hagyomany-innovacio-es-csapatepites-a-budapesti-szent-istvan-gimnaziumban> (2019.07.07.)

működésmód garanciája. Egyfelől gyakorolták, így demonstrálták és facilitálták az egyenes beszéd politikusságát. Másfelől olyan biztonságos és bizalmi légkört teremtettek mind a játésszók, mind a tanárok számára, ami kanalizálni tudta a ki nem mondott vagy meg nem hallott kérdéseket, kételyeket, problémákat. A MAszínház és a KÁVA műhelyében elsajátított felnőtt játékkultúra és részvételiség okán tudtak olyan hidat alkotni az Y és a Z generáció, illetve tanár és diák között, amely magától értetődően szervezte három fázisúvá a kilenc hónapos munkát.

IDŐTARTAM	FÓKUSZ ÉS DOMINÁNS MUNKAFORMÁK
1. FÁZIS	
Vonalkód szakkör (heti egy alkalommal 6x90 perc)	Cél: közösségépítés, bizalmi légkör megteremtése, az együtt-játszás örömeinek megtapasztalása Domináns munkaformák: érzékszervi finomítás, fantáziajátékok, koncentrációs játékok, kapcsolattartó és bizalmi játékok Megjegyzés: a foglalkozásokat a szaktanárral egyeztetve, de nélküle vezeti a két segítő. A foglalkozások rituális eleme a MAszínházról kölcsönzött <i>jó kör-rossz kör</i> (mindenki elmondhatja, mi volt az elmúlt héten vele történt legjobb és legrosszabb dolog), illetve a <i>zárókör</i> (a jelenlévők körben állva kimondanak egy-egy olyan szót, ami az épp véget érő foglalkozásról jut az eszükbe, kórusban háromszor elismétlik, végül felülpacsi-körrel, a szomszédok szemébe nézve kimondják: „köszönöm, hogy játszottál velem”).
2. FÁZIS	
Vonalkód szakkör (heti egy alkalommal 6X90 perc)	Cél: (i) közösségépítés, improvizációs és beszédképesség; (ii) tematikus érzékenyítés az alábbi kulcsfogalmak mentén (közösség, áldozat, hősiesség; ünnepélyesség, ünnepi műsor; színház, szereplés) Domináns munkaformák: (i) fantáziajátékok, térhasználat, utánzó játékok, improvizációs gyakorlatok; (ii) versek, zenék, történetek feldolgozása a <i>storytelling</i> eszközeivel⁵ (nélkülözhetetlenné válik a csomagolópapír, a zongora, a kendő, a lufi, az internet és a mobiltelefon fényképező és hangfelvevő funkciója). Megjegyzés: (i) a szakkör bemelegítő és levezető fázisát a két segítő, illetve maguk a játésszók vezetik, a munkafázist a drámapedagógus; (ii) kikristályosodnak a csoportot érdeklő problémák (elsősorban a hősi halál és az életben maradás, bátorság és önzés kérdése); az eseménytörténetnek azok a mozzanatai, amelyek nélkül nem tudják elképzelni a műsort (Petőfi, Jókai, Pilvax, eső, Nemzeti Múzeum, Nemzeti Színház); a kedvenc formai elemek (élőkép, lufi, filmkészítés, kreatív zenei gyakorlatok, piros-fehér-zöld, Queen, Kispál, függöny, reflektor, színpad, installáció) (iii) mindenki számára körvonalazódik, ki milyen szerepben és szerepkörben venne részt az előadásban.

⁵ Vö. Nina Tecklenburg: *Performing Stories. Erzählen im Theater und Performance*. Bielefeld, transcript, 2014.

Inkubátor szakasz

- A téli szünetben a két tanár elkészíti a szövegkönyv első variációját az alábbi források alapján: az improvizált jelenetek; 48 *Másképp* (Bp., Móra, 2019); Berg Judit: *Amikor a férfiakat tűzbe hozza a forradalom*; Erdős Virág: *Vidám mesék (Petőfi Sándor koszorúi)*; Katona József: *Bánk bán*; Petőfi Sándor naplója; Teleki Banka lányiskolájának követelése, Örkény István: *Egy pocso-lya emlékiratai*.
- Januárban megtörténik az első olvasópróba (a tanárok megállapítják, hogy többet kellene hango- san olvasatni, a két segítő az arcokat figyeli, hogy közvetíteni tudják a ki nem mondott vélemé- nyeket).
- Kiválogatjuk a zenétet, a legapróbb dolgot is csukott szemmel megszavazzuk (a tanárok megál- lapítják, hogy a demokrácia és a sok kérdés egyaránt fárasztó).
- Megbeszéljük a szereposztást (Petőfi, Laborfalvi, Lendvai és Lucifer szerepére a tanárok tesznek javaslatot: három esetben a képességek, egy esetben ellenszereposztás okán, a többiben a diákok döntenek, amivel a tanárok egy esetben nem értenek egyet, de később be kell látniuk, hogy kis- hitűek voltak).
- A szülők vállalják a jelmezkölcsönzés költségeit (a segítők kísérettanárként és jelmeztervezőként is határozottan jobban teljesítenek, mint a drámapedagógus).
- Kiderül, hogy a projekthéten még négyen szeretnének csatlakozni az ügghöz (a két újonnan ér- kező lány a '48-as események határozottan érlelődő, női olvasatát erősíti).

„Közös jövőnk” projekthét (2020.02.03-02.06.)

HÉTFŐ (8:00-14:30, Díszterem)

- Csapatépítő játékok
- Az improvizációkon alapuló jelenetek szövegének közös véglegesítése, az esőjáték színrevitele; a diákjelenetek rendelkezőpróbája (élőképekből kiindulva)
- A másnapi színházi előadás előkészítése (ebéd után Szecsődi tanár úr pi- ros, fehér és zöld gyertya fényénél elmeséli *Az apostol* történetét)

KEDD (10:00-12:00 és 19:00-21:00, külső helyszín)

- A „*Ki vagyok én? Nem mondom meg...*” *Petőfi választásai* című kiállítás (PIM) megtekintése drámás múzeumpedagógia program kíséretében
- k2 Színház: *Petőfi Sándor: Az apostol*, tantermi (színházi) előadás

SZERDA (8:00-14:30)

- A projekt (ön)értékelési szempontjainak megbeszélése⁶
- Párhuzamos csoportmunka: (i) az előadás 2. jelenetének szövegértel- mező és rendelkezőpróbája; (ii) az 1848/89-es szabadságharc menetét metaforikus időjárásjelentésként összefoglaló kisfilm forgatása; (iii) az előadás dokumentarista jellegét erősítő és ritmusát meghatározó PPT el- készítése
- A színészi munka alapját jelentő élőképek közös megalkotása

CSÜTÖRTÖK (8:00-14:30)

⁶ „Kérem, értékelje saját és társai elmúlt héten végzett munkáját a táblázatban megadott szempontok szerint (1 = sohasem 2= néha 3 = többé-kevésbé 4 = legtöbbször 5 = szinte mindig)! KOLLABORÁL (a többiekkel együttmű- ködvé dolgozik, hoz létre új dolgokat), NYÍLTAN ÉS HATÉKONYAN KOMMUNIKÁL, KONSTRUKTIV (a probléma megoldására törekszik); KREATIV (ötletekkel segíti a közös munkát); SEGÍTŐKÉSZ (odafigyel, gon- doskodik a másikról és a csapatról)”

	• Jókör-rosszkör, az éjszaka elkészült kisfilm közös megtekintése és hozzátkapcsolása az esőjelenethez • Párhuzamos csoportmunka: (i) az előadás 5. jelenetének szövegértelmező és rendelkezőpróbája; (ii) a <i>Tizenkét pont</i> analógiájára: „Mit kíván a Szent István Gimnázium ifjúsága?”; (iii) a Teleki Blanka lányiskolájában megfogalmazódott <i>Négy pont</i> analógiájára: „Mit kérünk tőletek, fiúk?”; (iv) Szilveszter döntése okán befejezetlen mondatok: „Akkor éreztem magam kiszolgáltatva, megalázva, amikor...”; (v) az előadás plakáttervének elkészítése • Tudásmegosztás, beszélgetés
Próbafolyamat (5x90 perc 1x120 perc 1x300 perc)	Egy emléképróba, négy szövegértelmező és részletező próba, három összpróba (a külső szem a tanártárs, aki mindig dicsér), egy nyilvános főpróba (szülőknél), hat előadás (a COVID19 miatt végül „csak” 180 diák előtt) [Risk]: a szövegtudással és a színpadi mozgás rögzülésével párhuzamosan a gyerekek egyre többet improvizálnak, és ami jó, azt spontánul beépítik – a részletező próbák tanulsága: a színpadi verekedés tényleg hatásos; az összpróba kérdése: beszólhatunk-e az „új Nat”-nak, az előadások alatti fő kérdés: lehet-e szóviccet csinálni a „korona” szóból; megtanulnak térkitöltés közben úgy „lufizni”, hogy nem ütköznek össze az egy méter átmérőjű, világító óriásgömbök [Reality]: nagyon hamar elfáradnak, de nem szégyellik; nem vállalják be a szombati pluszpróbát, mert a meccsek és az informatikaverseny fontosabbak; az egész napos összpróba alatt pihenésképp nem mobiloznak, hanem játszanak a Városligetben, majd 15 percen át relaxálnak a színpadon fekvé és Vangelist hallgatva); a két lesütött szemű, kínai kislány a szó legszorosabb értelmében „leordítja” a „legnagyobb mellű” fiú fejét, amikor mégiscsak becsúszik a „korona” szó; megszületik a saját energetizáló gyakorlat: örvöngünk a <i>Don't Stop Me Now!</i>-ra [Rules]: kialakul a munkamegosztás, amit az előadás színlapja így rögzít: írta a Vonalkód szakkör, rendezte a Közös Jövőnk projektcsoport, megvalósítják a „játsszók”, munkájukat segítik a „játékmesterek” és a „szakmai tanácsadók” [Rhythm]: rend van.⁷
3. FÁZIS	

⁷ Az egyik legismertebb csoport, a német Gob Squad számára négy esztétikaivá váló alapelv biztosítja, hogy működésmódjukat ne munkaköri szerződésben vagy épp plakáton rögzített, alá- és fölé rendelt státuszok, hanem dinamikus változó szerepek és feladatok határozzák meg. Próbáik és előadásaik kockázatosak *[Risk]*, mert megrendezetségük szerves és szándékolt részét alkotják a nem-tervezhető és épp ezért vállaltan tökéletlen, „hibás”, „suta” elemek. Már csak ezért is extrém mód valósnak *[Reality]* érezzük őket, ráadásul kimozdítanak komfortzónánkból, nézői szokásrendünkbe nehezen illeszthető feladatok elé állítanak minket: nem másolnak, hanem kísérleteznek. Ugyanakkor a közösen hozott és egyértelmű szabályok *[Rules]*, továbbá a munkafolyamatot átlátható struktúrává rendező ritmus *[Rhythm]* megakadályozza, hogy akár a játékos, akár a néző kiszolgáltatottá, sérülékeny váljon. Vö. Gob-Squad: *Lesebuch*, Berlin, Gob Squad, 2010. 30-37.

Vonalkód szakkör (az előadások után azonnal kihirdetett vészhelyzet okán egyetlen 120 perces júniusi alkalommal)	• A <i>jókörorosszkör</i> csaknem másfél órán át tart, utána már csak eszünk, iszunk és játszunk... • Megtudjuk, miért „vonalkód” a szakkör neve... • Arra a kérdésre, hogy „mi fog hiányozni, ha nem lesz jövőre szakkör?” az alábbi válaszokat olvashatjuk a természetesen névtelen papírokon: <i>vidámság, nevetés, közösség, valahova tartozás, a próbafolyamat hangulata, amikor könnyebben meg tudok nyílni, kategóriabomba, meglepetés, felfrissülés, a társaság, üresek lesznek a hétfő délutánjaim, hiányozni fog a függöny hangulata, közös poénok.</i>
--	---

Részletek az előadás végleges szövegvázlatából

Fókuszkérdés: Tényleg „sehonnai bitang ember, ki most, ha kell, halni nem mer”?

A probléma iránt érzékenyítő feladatok:

- Közösségi munka pro és kontra: gyűjtsetek érveket vagy megélt élményeket a közösségért végzett munka értelme mellett és ellen!
- Zsarnokölés pro és kontra: gyűjtsetek olyan személyes történeteket, amelyek arról a pillanatról szólnak, „amikor egy vezető és/vagy hatalmi helyzetben lévő személy által elnyomottnak érezték magukat! (Figyelem! A történeteket semmiképp sem az meséli el, akivel megtörtént!) Ezt követően egy vagy két (legkevésbé személyes) esetet elemezve mérlegeljük Szilveszter tézisének, mely szerint „A törvényes uralkodó ellenében jogos a politikai fellépés, sőt a zsarnok megölése is, amennyiben a király a nemzeti érdekek ellenében kormányoz.” (Petőfi Sándor: *Az apostol*)
- Ha Teleki Blanka ma élne, avagy miért nehéz 2020-ban 14-15 éves lánynak lenni? Írjatok fiú osztálytársaitoknak címezve „Kívánjuk, hogy...” kezdettel a helyzetetek megváltoztatására irányuló javaslatokat!⁸

Formai kiindulópont: improvizáció, élőkép

A színészi munka jellege: rögtönzés, tipizálás⁹

PETŐFI (*Bocskai-öltönyben, élőképpen*): Hallgassa csak, Júlia: „Rajta magyar, hí a haza!”

JÚLIA (*palotás ruhában, élőképpen*) Sándorom, ha megengeded: elébb talán talpra kellene állítani a magyart, azután rajta. Amúgy mivel kéred vacsorára a pisztrángot: citrommal vagy rozmaringgal?

DIÁK (FIÚ – az „okoska”): Biztos, hogy Szendrey Júlia javasolta a *Talprá-t*?

DIÁK (LÁNY – a „vad feminista”): Az mindegy, te idióta, de ezt így én biztosan nem játszom el! Persze: a férfi semmiből teremt világokat, a nő meg stoppolja a lyukas zoknit, aztán takarodik a konyhába... Tényleg nem is értem, miért pazaroljuk rájuk az időnket!?

DIÁK (LÁNY – a „flegma”): Esküszöm, mintha fogykosak volnánk, és semmit sem értenénk a világ menetéből!

⁸ A minta Teleki Blanka lányiskolájának 1848 áprilisában megfogalmazott „Négy pontja” „Hazafiak! Szabadság, testvériség és egyenlőség jelszavatok. A magyar amit mond, meg is tartja. Azért legyenek a nők is egyenlők. Kívánjuk: 1. Hogy az egyetemben nők is tanulhassanak. 2. Hogy ne legyenek olyan mondatok; „Mindenki bír szavazattal, kivéven a nőket”. 3. Hogy egész Magyarhonba, a legkisebb falukat sem kivéve, legyenek tanodák és a szülők itt gyermekeiket taníttassák. 4. A falusi tanítók jobb díjt kapjanak, hogy képesek legyenek a tanítást jól vinni. Ez, mit kívánunk és elvárjuk, hogy bele fognak egyezni honunk lelkes fiai!”

⁹ A típusalkotás és a szöveg alapja: Ecsédi Orsolya: Nem leszünk, Nagy Judit Áfonya: Az idegen. In. Dávid Ádám, Dóka Péter (vál.): *48 másképp. Ifjúsági novellák a múltból*. Budapest, Móra, JAK, 2019. 14-19., 87-99

DIÁK (FIÚ – a „pragmatikus”): Hagyjátok már ezt a feminista dumát! Az a baj, hogy ez egy ünnepi műsor, és a közönség nem az „Egy estém otthon”-t akarja látni, hanem a költő lángszavára épp felkelő nemzetet.

DIÁK (FIÚ – a „józan”): Hát, ahogy elnézem, a tisztelt közönség épp mobilozni készül. Úgyhogy talán arra kellene törekednünk, hogy ne legyen ennyire unalmas az előadás.

PETŐFI játszó DIÁK: Oké, akkor mondjuk, legyen az, hogy nem itthon vagyunk, hanem a Pilvaxban! És már bocs, Júliám, de nem ketten, hanem sokan. Sok bátor férfi..., a márciusi ifjak. Meg, meg kell még egy titokzatos idegen, az mindig hatásos... Kávézunk, és én épp ki vagyok akadva, mert ti kritizáljátok a *Nemzeti dalt*! Na, kezdjük!

PETŐFI (a kéziratot lecsapva az asztalra) Ha annyira tudjátok, írjátok meg ti!

JÓKAI (a „béke barátja, Bagarja”) Ugyan már, Sándor. Csak egy-két apróságot tettünk szóvá... De igazad van, maradjon így!

VASVÁRI (a „logikus-rationális”) Egy-két apróság? Logikai bukfencek sora! Nézzük például ezt a két sort: „Rabok legyünk vagy szabadok, ez a kérdés, válasszatok!”

PETŐFI Mit nézzünk rajta? Tökéletes sorok!

VASVÁRI Nem logikus. Ne haragudj, Sándor, de nagyon nem logikus. Ha valaki választhat, hogy rab legyen vagy szabad, akkor már nem rab.

IRINYI: (a „lelkes, önjelölt zseni”) Ugyan már, Palkó, ez nem filozófiai értekezés, hanem kiáltvány-vers. Senkit sem érdekel, hogy logikus-e vagy sem, ha kifejezi a tömeg érzéseit. Nekem inkább a záró-versszakkal van bajom. Ez a „sírjaink” meg az „imádkozó unokák”... Kicsit depressziós, nem? Mint a Kölcsey Ferkónál a halálhörgés meg a siralom. Ne legyünk már mi is ilyen búvalba...

JÓKAI: ...béleltek!

IRINYI Nem lehetne valami vidámabb? Több életigenléssel? Mondjuk így: „Hol hamvaink szenderegnek, unokáink hemperegnek.” Vagy: „Hol hamvaink szenderegnek, unokáink piknikeznek.”

PETŐFI Hát az én síromon aztán ne piknikezzen senki korcs utód, mert feljövök érte a síri világból, aztán majd megtudják, hol lakik a magyarok istene!

VASVÁRI Ez sem túl logikus, Sándor. Te az éj közepén szoksz majd feljönni a síri világból. (*Irinyinek megvetően*) Egyébként olyankor a kutya sem piknikezik.

IRINYI Szerintem igenis jó a piknikezés! Rád is rád férne, hogy kimenj kicsit Júliáddal a hegyek közé. Zugligetbe például.

PETŐFI Oda majd csak szeptemberben megyünk, mielőtt bevonulok a seregbe, hogy meghalhassak a csatatéren.

VASVÁRI Azt te honnét tudod, hogy meg fogsz halni a csatatéren?

PETŐFI Honnét tudom? Elvégre váteszköltő lennék, vagy mi az ördög! (*Irinyinek*) Piknikezni pedig nem megyünk, forradalom idején biztos, hogy nem. Olyankor Júlia otthon ül, és kokárdát varr.

IRINYI Oh, minő dicső honleányi buzgalom! Így is kell! Először kokárdát, majd özvegyi fátylat, aztán meg koplaljon, mint „a feleségek felesége”, mert nem íratad rá a jogjaidat.

JÓKAI Ejnye, te, Jóska! Széttrollkodod itt nekünk a pátoszt. Szerintem szép ez a záró versszak így, sirhalommal meg imádkozó unokákkal. Különben is szedelőzködjünk, mert még... (*Épp indulnának, amikor a szomszéd asztalnál ülő idegen megszólítja őket*)

AZ IDEGEN Elnézést, uraim, de nekem is lenne némi hozzáfűznivalóm a költő úr forradalmi verséhez.

PETŐFI Miért, ki maga? (a többiek hangosan egymás után: „labanc spion”/”kém”/ „besúgó”)

AZ IDEGEN Óvatosabban azzal a spionozással. Nem engem neveznek három hónap múlva orosz spionnak Szabadszálláson. Szontagh Pál vagyok Nógrád megyéből.

PETŐFI És mi lenne az a hozzáfűznivaló?

AZ IDEGEN Kérem, kérem... kezdjük rögtön az elején, hogy is volt pontosan? „Talpra magyar, hí a haza!” Hát az itt a bökkenő! Mert a haza... nos, a haza soha nem hív senkit sehova. Aki itt hív, az maga a költő úr, aki úgy tesz, mintha a haza nevében hívna. Sőt, nem is csak hív, hanem küld... és nem is akárhová, hanem egyből a harcba, ugyebár: „Sehonnai bitang ember, ki most, ha kell, halni nem mer.” Megőrült maga, Sándor? Ismer maga olyan embert, akinek NEM drágább a rongy élete, mint a haza becsülete?

PETŐFI (a társaihoz) Na látjátok, máris megvan az első sehonnai, bitang ember. Ezek miatt nem lesz itt sose forradalom!

AZ IDEGEN De hát gondoljanak bele! Ma a költő úr „híja” a népet a hazára hivatkozva. Nyáron aztán a Kossuth Lajos, merthogy elfogyott neki a még össze sem toborzott regimentje. Aztán az unokáinkat majd a Ferenc Jóska fogja hívni, merthogy nincs neki elég gyarmata, meg hát a fiát is lelőtték azok a gonosz szerbek. A dédunokáinkat meg majd az Adolf Hitler hívja... Aztán csak masírozunk szépen a haza hívására a Don-kanyarba...

VASVÁRI Álljon meg egy szóra, tisztelt uram! Ez így nagyon nem logikus. Miféle Adolf Hitler, meg milyen dédunokák? Maga most itten a jövőbe lát?

AZ IDEGEN Nem értem a problémát. Ha Petőfi úr megjósolhatja önnön harctéri halálát, akkor én miért ne láthatnék el a jövő századig? De hadd fejezzem be! A hazánál tartottunk. Az bizony soha nem hív senkit sehova. (Petőfire nézve) A politikusok igen, azok hívnak ezerrel!

PETŐFI A politikusok? Netán engem is politikusnak tart az úr?

AZ IDEGEN Várjuk csak ki a végét! Idén nyáron már képviselőjelölt lesz a költő úr. Hogy aztán mégse lesz belőle politikus, az csak azért van, mert még kampányolni se tud rendesen. (Petőfi meg akarja ütni)

JÓKAI (szétválasztja az ellenségeket) Jó, jó, de azért azt mégsem tagadja az úr, hogy kötelességünk a hazát mindennél jobban szeretni?

AZ IDEGEN Az embernél jobban semmiképp. Nos, uraim, ajánlom magamat! („Nemzeti dal”-t eldobva el).

IRINYI Hát ez meg ki volt? Sürgősen utána kell nézni, létezik-e Szontagh nevű nemesember Nógrád megyében.

PETŐFI Nem szükséges. Ez az ember maga volt az ördög, a megtestesült Lucifer. De mi, ha összefogunk, erősebbek vagyunk az ördögnél is, barátaim! Holnap csak azért is az utcára megyünk azzal, hogy: „Talpra, magyar, hí a haza!” És ha lelővöldöznek? Isten neki, ki várhat ennél szebb halált? Ezt írom majd a naplómba is.

DIÁK (LÁNY) Oda azt írsz, amit akarsz, csak azt ne mondd már, hogy mind menjünk meghalni!

PETŐFI Miért ne?

DIÁK (LÁNY) Figyelj! Te most Petőfi szerepében tényleg arra akarod buzdítani a jövő orvos-mérnök-informatikusait (a speciális matematika-tagozatról nem is beszélve), hogy fegyvert ragadva haljanak hősi halált?

DIÁK (LÁNY) Aztán ha egy napon majd Rád hivatkozva tényleg harctérre szólítják őket, majd mennek, mert beléjük nevelték, hogy gyáva, önző, áruló lenne, ha nem tenné.

DIÁK (LÁNY) Szóval bocs, de én ezzel a Luciferrel értek egyet, és el is játszom Teleki Blankát, akinek a leányiskolájában megírták a *Négy pontot*.

DIÁK (FIÚ) Az pont nyolccal kevesebb, mint a miénk.

DIÁK (FIÚ) Tipikus női logika, mi?

DIÁK (FIÚ) Ja, Kossuth kiáll az országgyűlésen az alkotmányos átalakulás mellett, ezek meg tesznek rá.

DIÁK (FIÚ) Irinyi megfogalmazza a *Tizenkét pontot*, ami az alkotmány átfogó reformját igényli, és ők nullhuszonnegyben vihognak.

DIÁK (FIÚ) Jó kai az egészet érthető formába önti...

DIÁK (FIÚ) ... Ti meg ahelyett, hogy elolvasnátok *A kőszívű ember fiait*...

DIÁK (FIÚ) vagy *Az aranyembert*...

DIÁK (FIÚ) vagy az *Egy magyar nábobot*...

DIÁK (FIÚ) Wass Albertről nem is beszélve...

DIÁK (FIÚ) ... itt négy pontoztok.

DIÁK (LÁNY) De hát azért mondhattak és tehettek ilyeneket, mert tudtak írni és olvasni, jártak egyetemre, szavazhattak. Miközben Szendrey Júlia a lábát sem tehetette be a Pilvaxba.

DIÁK (LÁNY) A *Négy pont* az egyik első nőjogi dokumentum, ti nagyon hülyék.

DIÁK (LÁNY) Azt akarták, hogy a nők is tanulhassanak,...

DIÁK (LÁNY) ..., hogy szavazhassanak,...

DIÁK (LÁNY) ..., hogy a gyerekeik iskolába járthassanak.

DIÁK (LÁNY) Vagyis élhető életet akartak a családjuknak,...

DIÁK (LÁNY) ... és nem belehalni az eszményekbe csomagolt szereplésvágy következményeibe.

PETŐFI No, ezt most kikérem magamnak! Jó, hogy nem már azt állítod, hogy amit írok az pusztá szereplőre, én meg egy celeb vagyok.

DIÁK (FIÚ) (a *Petőfit játszó diákhöz*) De hát az voltál, Borbély Szilárd írt is rólad egy verset: *Petőfi, a celeb*.

DIÁK (FIÚ) De szerintem inkább egy trójai vírus vagy, az ember épp csak rád klikkel, és máris kész a baj.

DIÁK (FIÚ) Vagy egy amfetaminszármazék, amiről tök nehéz leállni...

DIÁK (FIÚ) ...ja, meg amitől az ember vigyázban állva énekl, hogy *We are the champions*...

DIÁK (FIÚ) Már megint ez a rohadt vita! Nem térhetnénk vissza a történelmi eseményekhez? Kész a *Nemzeti dal*, kész a *Tizenkét pont*, lett egy *Négy pontunk* is a csajok kedvéért... Virradjon már fel végre az a nagy nap!

Részlet a rendezőpéldányból

Fókuszkérdés: Hogyan lehet színházilag érdekessé tenni az eseménytörténet „unalomig ismert” mozzanatait?

A probléma iránt érzékenyítő feladatok:

- Asszociációs játékok az alábbi szavakra: „felemelő”, „kötelező”, „ünnepe”
- Fogalomtisztázás: irónia, gúny, pátosz, metafora
- Történelem- és földrajzóra: a szabadságharc főbb eseményei // a csapadék fajtái
- Átköltés, átírat: A *Himnusz*, a *Szózat* és a *Nemzeti dal* Lackfi János- és Vörös István-féle átíratának megismerése, alsós átköltések felelevenítése
- Fantáziajátékok: hogy érzi magát, mire gondol éppen most a Díszteremben lévő zongora, lufi, ablak, csipsz?

Formai megoldás: kisfilm-készítés, átírat, esőerdő-játék¹⁰

Vaksötét, a színpadon félkörben ülők a filmet figyelik, időjárásjelentés a kivetítőn:

A Szép jó napot kívánok!

¹⁰ Lásd <https://www.youtube.com/watch?v=IE9lJhWZoE8> (2020.08.02.), <https://www.youtube.com/watch?v=erc-BpzS6N6s> (2020.08.02.)

B Schönen guten Tag!

A Dobry den!

B Köszöntjük a kedves nézőket! Tornádó jellegű széllekedésekkel kísért, özönvízszerű esőzés pusztít Nyugat-Európában. Párizsban megrongálta a királyi palotát, Bécsben még Metternich öexcellenciáját is evakuálni kellett.

A A ciklon a Kárpát-medencébe érve lecsillapodik, de jelentős esőzésre Pest-Buda lakói is számíthatnak. Holnap tehát azok, akik a Nemzeti Múzeumhoz indulnak, ne felejtsek otthon az esernyőiket! Ugyanakkor jó hír, hogy az estére tervezett fáklyás felvonulást már nem akadályozzák meg holmi esőfelhők.

B És meg is jött a hosszú távú prognózis! 1848 derült tavaszt és kellemes, meleg nyarat ígér. 1849 júniusától viszont kettős fronthatással számolhatunk: Segesvár környékén harmadfokú, a többi vármegyében másodfokú viharjelzés lesz érvényben.

A Előre figyelmeztetjük a Világos környékén élőket, hogy ezekben a napokban ne járjanak szabad ég alatt. Inkább fedett helyre húzódva várják meg, amíg a vihar október első hetében Arad irányába elvonul!

B Köszönjük a figyelmet, legyen nagyon szép napjuk!

A Auf Wiedersehen!

B Do videnia! (*esőerdő-játék indul*)

A Viszontlátásra!

Vaksötét, kivetítőn a PPT-dia: 1848. MÁRCIUS 15. EGY POCSOLYA EMLÉKIRATAI,¹¹ a színpadon a játékosok esőből vihart és újra esőt imitálnak. A mikrofonba beszélőnek csak a hangját halljuk:

Aznap már kora reggeltől esett az eső, s én összegyűltem egy mélyedésben a Nemzeti Múzeum előtt. Kilenc óra körül nagy tömeg közeledett. Az élén lármás ifjak hadonásztak. Egy bajszosképű belém is lépett, ott, ahol a legmélyebb voltam.

– „Ne szitkozódj, Sándor” – mondta egy szelíd ifjú annak, aki a képembe trappolt.

– „Gyenge a tüdőd, Egressy mégiscsak színész, jobb lesz, ha ő mondja el a *Nemzeti dalt*.”

Így is lett, a refrént mindenki hangosan ismételte, egyesek a lábukkal is dobogtak hozzá. Később valami Landerer nyomdához mentek, de másfél óra múlva már jött is vissza az egész csapat. Budára akartak menni, a Helytartótanácsához, hogy kinyitassák Táncsics börtönét. Az egyik polgár kisgyereke futtában elejtett egy papírhajót. Csöndben áztatni kezdtem a papirost, ám egy járókelő lehajolt, kivette belőlem a hajócskát, széthajtotta a papírt, és felsóhajtott:

– „No, te tizenkét pont, milyen sorsra jutottál! Remélem, Bécsben a császár nagyobb tiszteletben részesít majd.”

Milyen szerencsés vagyok, hogy épp ma gyűltem össze ebben a mélyedésben – gondoltam. – A legtöbb pocsolyának sokkal egyhangúbb az élete.

Ismeretszerzés (Mit tanultál?)¹²

A projekthét végén három csomagolópapíron gyűjtöttük össze a legizgalmasabbnak talált új ismereteket. Íme néhány olyan tény, amiből el lehet gondolkozni a Z generáció Petőfi-képéről...

1848-49⁺

Magyarország és a Magyar Királyság nem azonos. „Magyar úrnak születni lehet csak”, Tótnak lenni megalázó. A Szovjetunió és az oroszok nem ugyanaz. Hogy lehet valakinek annyi neve, mint gróf Leiningen-Westerburg Károlynak? Szendrey Júlia nadrágot hordott és verseket írt. A nőknek nem lehetett

¹¹ Örkény István: *Egy pocsolya emlékiratai* vö. Körömi Gábor: Örkényeskedünk. *Magyar Drámapedagógiai Magazin*, 2019/4. 10-15.

¹² A projekthét értékelésekor három csomagolópapíron gyűjtöttük össze a legizgalmasabbnak talált új ismereteket.

sem vagyonuk, sem tulajdonuk. Mivel Pest lakosságának nagy része nem tudott magyarul, lehet, hogy nem is értették a *Nemzeti dal* szövegét.

Petőfi⁺

Gazdagból szegény, szegényből híresség. „Sok verset költöttem bántalmazóimról.” „Tollammal én embert ütök.” Az első celebházasság. Az *Anyám tyúkja* a nyomorról szól. Öt nyelven tudott.

Drámázás⁺

MU Színház, tantermi (színházi) előadás, élőkép, esőjáték, tapskör, színészi érintés, „egyszerre mozgok és beszélek”, „még a gonoszt is meg lehet érteni”, „nem a világvége a színészet”.

A megélés kutatása

Golden Dániel

Ádám Bethlenfalvy: *Living Through Extremes in Process Drama*
(Károli Gáspár Református Egyetem – L'Harmattan, Budapest, 2020)

Bethlenfalvy Ádám angol nyelvű, a Birmingham City University doktori programjának keretében írott és megvédett disszertációja a Károli Gáspár Református Egyetem idegennyelvű kiadványait tartalmazó *Collection Károli* sorozatban, a L'Harmattan Kiadó gondozásában jelent meg.

Ahogy azt a szerző maga mondja bevezetőjében, a vállalkozás elsődleges célja saját sokéves, a Jonothan Neelands névvel fémjelzett *konvencióalapú megközelítés* jegyében eltöltött drámatanári működésének egyszerre elméleti és gyakorlati igényű megújítása volt. Ennek az elégedetlenségnek, illetve hiányérzetnek a lényegét a doktori kutatás egyik témavezetőjeként az előszót is jegyző David Davis, valamint Cecily O'Neill és Chris Cooper részvételével tartott online könyvbemutatón maga Bethlenfalvy úgy fogalmazta meg, hogy azt érezte: „a drámaóráiban nem volt elég dráma”.

A címben szereplő kifejezések – magyarul *Végleteket megélni a folyamatdrámán keresztül* – hivatottak kijelölni a választott szakmai vonatkoztatási pontokat. Valójában mégsem a Cecily O'Neill névéhez kötődő műfaji kategória lesz a meghatározó, hanem az önálló típusként bevezetett *megéléses dráma* (*Living Through Drama, LTD*). Merthogy az instrumentalizált munkaformák mechanikus alkalmazásának csapdájából való kitörésre Davis nyomán Bethlenfalvy is a Dorothy Heathcote korai munkásságára visszavezetett *megéléses megközelítésben* látja az esélyt. Fontos különbségtétellel él a szerző, amikor az angolban csupa kisbetűvel írt kifejezést a dramatikus tevékenységekre általánosságban érvényes megélés-megtapasztalás jelölésére használja, míg csupa nagybetűvel írva a későbbiekben részletezett módszertani modellre, illetve modellváltozatokra utal.

A különbség abban ragadható meg, hogy míg a *megélés az improvizációban* (*living through improvisation*) mint munkaforma sokféle drámaórán sokféle céllal bukkanhat fel – addig a *megéléses dráma* (*Living Through Drama*) mint műfaj ezt kifejezetten abból a célból használja, hogy a szerepbe léptetett résztvevőket olyan krízishelyzetbe sodorja, ahol a fikción belülről kell a problémát megvilágító kérdéseket feltenniük, illetve azt újraértelmező válaszokat adniuk. Ennek során a valós időben zajló eseményekben való *jelenlétre* helyeződik a hangsúly, ami a korai